

І. Д. Падерін,
академік АЕН України,

Ю. Г. Горященко,
кандидат економічних наук,
Університет митної справи та фінансів, м. Дніпро

ПАРАДИГМА ФУНКЦІОНУВАННЯ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ РЕГІОНІВ

Постановка проблеми. Рівень розвитку малого бізнесу безпосередньо визначає міру розвитку економіки держави в цілому. Це підтверджує досвід європейських країн, де малий бізнес є середнім класом і фундаментом стабільного розвитку економіки. Своїм прикладом європейські держави, які у кризовий період балансували між децентралізацією та централізмом – політичним та економічним заангажуванням держави, та у черговий раз обрали перший варіант, доводять, що децентралізація ефективна лише за умови виконання трьох ключових вимог: державних інвестицій, розвитку громадянського суспільства на місцевому рівні та зростання малого бізнесу.

Щодо малого підприємництва в Україні, варто зазначити, що позиція держави є непослідовною, державна підтримка все ще слабка і недостатня, а тому суб'єктам малого підприємництва доводиться розраховувати тільки на власні сили, що значно обмежує можливості для розвитку і підвищує ризики. Невиправдано низьке значення відводиться малим підприємствам виробничої сфери. Державна підтримка малого бізнесу будується таким чином, що стимулює розвиток переважно малого бізнесу у сфері торгівлі, яка не виробляє додаткової вартості, залишаючи без підтримки підприємства виробничої сфери. Так, за станом на 01.01.2015 р. у цій сфері зосереджено 56,2% малих підприємств, тоді як у таких видах економічної діяльності як освіта, охорона здоров'я, сільське господарство, будівництво, фінансова та страхова діяльність частка малих підприємств у загальній сумі не перевищує 5,4% (!). Отже, чітко виокремлено дві серйозні проблеми – занадто повільні децентралізаційні перетворення в умовах економічної нестабільності і військової агресії та занепад малого бізнесу в регіонах, тому вважаємо дослідження своєчасним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У напрямку дослідження функціонування малого підприємництва в умовах децентралізаційних перетворень відома значна кількість робіт вітчизняних авторів – О.І. Амоші, В.М. Гейця, А.Я. Кузнецової, В.В. Литвина, В.І. Ляшенка, польських практиків – Л. Бальцеровича, А. Вілдавські, Р. Горгат, М. Дабровські, Л. Колярська-Бобинська, М. Федеровича, німецьких та англійських учених – Р. Граверта, С. Буркнарта, К. Вольдена, К. Герстенберга та ін. Однак недостатньо дослідженими залишаються питання активізації, а також державної і регіональної

підтримки малого підприємництва в умовах децентралізації регіонів.

Мета дослідження полягає в обґрунтуванні теоретичних і практичних рекомендацій щодо розвитку малого підприємництва в умовах регіональної децентралізації.

Виклад основного матеріалу дослідження. В Україні децентралізація регламентується цілою низкою законів, так само як і розвиток малого підприємництва: «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань» від 01.01.2016 р., «Про місцеве самоврядування в Україні» з останньою редакцією від 04.04.2016 р., «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні» від 22.03.2012 р., «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності» від 11.07.2014 р., «Про державне прогнозування та розроблення програм економічного та соціального розвитку України» від 02.12.2012 р., «Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності» від 10.02.2016 р., «Про Національну програму сприяння розвитку малого підприємництва в Україні» від 10.06.2012 р. Однак, у синергетичній єдності питання децентралізації та малого підприємництва вирішуються вкрай рідко з огляду на недооцінення ролі останнього. Натомість, малий бізнес в Європі складає основу соціально-економічного розвитку ЄС. У Європейському Союзі налічується понад 20 мільйонів підприємств малого і середнього бізнесу, які дають більше половини загального обороту і доданой вартості. Частка зайнятого населення в малому підприємстві Європи складає близько 70%. Найбільша кількість малих підприємств створена в таких галузях як торгівля, будівництво, харчова промисловість. Розглянемо особливості функціонування малого підприємництва в окремих країнах – Іспанії, Німеччині, Японії, Китаї, Сінгапурі.

Так, найбільшу частину малих підприємств в Іспанії складає сільське господарство – до 80%, в Україні ж цей показник наближається до 2% [4].

В Іспанії існує багато програм, спрямованих на підтримку і розвиток малого підприємництва. Уряд країни приділяє велику увагу тим суб'єктам малого підприємництва, які беруть активну участь в соціальній політиці країни шляхом створення додаткових робочих місць для соціально незахищених громадян (студентів, жінок, іммігрантів).

Велика увага приділяється розвитку наукомістких галузей і наукових досягнень. Програми розвитку малого підприємництва ґрунтуються на європейських програмах, що поширюються на багато країн Європи, такі як Німеччина, Франція, Великобританія і інші.

Держава сприяє підтримці малого підприємництва на території країн Євросоюзу, створюючи велику кількість різних організацій і фондів, які діляться на дві групи.

До першої групи відносяться об'єднання взаємного гарантування. Ці підприємства надають гарантії для кредиторів з метою отримання кредитів для розвитку малого бізнесу, надаючи свою власність для застави або виступаючи поручителями. Друга група включає об'єднання взаємного фінансування, які фінансують, інвестують і надають субсидії для суб'єктів малого підприємництва. До цієї групи входить Державний інститут офіційного кредитування Іспанії [9].

У Німеччині мале підприємництво є також одним із найважливіших секторів економіки. Уряд країни надає пільги для отримання кредиту для розвитку малого підприємництва для підприємців малого і середнього бізнесу, зайнятих у сфері наукових розробок; підприємств, які розробляють проекти для збереження і поліпшення умов довкілля і таких, що піклуються про екологічну ситуацію в країні; малих підприємств, які беруть участь в поліпшенні розвитку слаборозвинених з економічної точки зору районів країни.

До основних програм, спрямованих на розвиток малого і середнього підприємництва в Німеччині відносяться: «Концепція розвитку науково-технічної політики по відношенню до підприємств малого і середнього підприємництва» і «Стимулювання заощаджень для відкриття власного бізнесу».

За допомогою першої програми здійснюється забезпечення фінансування малого підприємництва країни. Друга програма сприяє для відкриття своєї справи із застосуванням проектів «start-up». Для реалізації і контролю виконання цих програм був створений спеціальний орган державного призначення – Кредитна рада з відновлення, яка відноситься до федерального керівництва Німеччини.

В економіці Японії частка малого підприємництва складає близько 40% і воно зосереджене в галузі будівництва, легкої промисловості і сфери послуг. 60% економіки – виробництво автомобілів, аудіо- і відеотехніки і іншої технічної продукції. Економічна політика Японії спрямована на розвиток технічного і наукомісткого виробництва в малому підприємстві.

Регулюванням діяльності малого підприємництва в Японії займається Управління малими підприємствами, яке підпорядковується Міністерству зовнішньої торгівлі і промисловості Японії і займається контролем виконання антимонопольного законодавства, забезпеченням державного захисту інтересів малого підприємництва країни, обмеженням контролю власників бізнесу, визначенням відпові-

дальності замовників і виконавців при укладенні між ними договірних угод.

У Китаї активно функціонують державні фонди з підтримки і розвитку діяльності малого і середнього підприємництва. Їх основна спрямованість полягає в забезпеченні гарантійними зобов'язаннями і заставами забезпеченням малі підприємства з метою отримання банківських кредитних коштів на розвиток бізнесу, адже саме на малих підприємствах зайнято близько 60% працездатного населення країни. У 2013 р. в якості заходів зі стимулювання економіки в країні введені податкові пільги для малого підприємництва. З 1 серпня 2013 р. був заморожений податок на додану вартість і податок з обороту для малого підприємництва, якщо обсяг продажів не перевищує 20 тис. юанів (приблизно 3,3 тис. дол. США). За оцінками уряду, від цих пільг виграють більше 6 мільйонів малих підприємств, зростуть доходи і підвищиться рівень зайнятості у мільйонів китайців. Нові заходи стимулювання передбачають також спрощення процедури митного оформлення, зниження експлуатаційних зборів і полегшення експорту для малих і середніх приватних підприємств [6].

Щодо значення і ролі малого підприємництва в Сінгапурі, який є найбільшим світовим центром переробки нафтових продуктів і виробництва напівпровідників, багато фахівців вважають, що Сінгапур – краще місце для здійснення підприємницької діяльності. Основою малого підприємництва Сінгапуру є надання різних послуг: торгових, транспортних, комунікаційних, фінансових, туристичних і інших. Ці сфери послуг забезпечують робочими місцями переважну частину населення країни. Більшість жителів Сінгапуру займаються індивідуальною підприємницькою діяльністю, деякі володіють акціями і іншими цінними паперами різних компаній. Таким чином, завдяки малому підприємству, середній клас в Сінгапурі складає близько 80% від загального числа населення. Відповідно до досліджень CNN Time Warner Group Сінгапур займає 5 місце за розвитком малого підприємництва у світі [6].

В табл. 1 представлено динаміку розвитку малого підприємництва в Україні за 2006-2014 рр.

У цілому, за період 2006-2014 рр., загальна кількість суб'єктів господарювання зменшилась з 1975032 до 1932161 од., натомість за останній аналізований календарний рік цей показник зріс. Кількість малих підприємств за 2006-2014 рр. зросла, однак за останній аналізований календарний рік зменшилась з 373809 до 324598 од., а кількість малих підприємств на 10 тис. осіб наявного населення за цей же період зменшилась з 82 до 76, відтак зменшилась кількість зайнятих працівників на малих підприємствах та кількість найманих працівників (у розрахунку на 1 підприємство до 5 осіб). Обсяг реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг) за період 2006-2014 рр. має тенденцію до помірного зростання, але воно відбувається з паралельними інфляційними процесами, а отже, не є виправданим.

Динаміка розвитку малого підприємництва в Україні за 2006-2014 рр.

Показники	2006 р.	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р.	2014 р.*
Кількість суб'єктів господарювання усього, од.	1975032	2183928	1701620	1600127	1722070	1932161
Кількість малих підприємств, од.	295109	357241	354283	344048	373809	324598
Кількість малих підприємств на 10 тис. осіб наявного населення, од.	72	78	77	76	82	76
Кількість зайнятих працівників на малих підприємствах, тис. осіб	2249,3	2164,6	2091,5	2051,3	2010,7	1686,9
Кількість найманих працівників на малих підприємствах, тис. осіб	2158,6	2043,7	2011,8	1951,6	1891,8	1583,0
У розрахунку на 1 підприємство, осіб	7	6	6	6	5	5
Обсяг реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг), млн грн	480107,5	568267,1	607782,4	672653,4	670258,5	705000,5

* Без урахування показників тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини зони проведення антитерористичної операції.

** Адаптовано за даними [3, 4].

У табл. 2 представимо проблеми малого підприємництва в Україні, притаманні всім регіонам.

До сильних сторін малого підприємництва в умовах сьогодення можна віднести невеликий стартовий капітал відповідно до законодавства, високу чи відносно високу ефективність, гнучкість системи управління, автономність (самостійність) в ухвален-

ні рішень. Тоді як слабкими сторонами малого підприємництва в Україні є обмежений ринок за обсягом випуску і реалізації продукції (послуг), обмежені перспективи господарського зростання, висока залежність від зміни кон'юнктури ринку та найголовніше, на нашу думку, відсутність впливової підтримки з боку держави [2].

Таблиця 2

SWOT-аналіз сфери діяльності малого підприємництва в регіонах України в умовах децентралізації

Сильні сторони малого підприємництва	Слабкі сторони малого підприємництва
Невеликий стартовий капітал	Обмежений ринок за обсягом випуску і реалізації продукції (послуг)
Висока ефективність	Обмежені перспективи господарського зростання
Гнучкість системи управління	Висока залежність від зміни кон'юнктури
Самостійність в ухваленні рішень	Відсутність впливової підтримки з боку держави
Можливості малого підприємництва	Загрози існуванню малого підприємництва
Зростання до вищого рівня бізнесу	Швидкість повного банкрутства
Збалансований розвиток	Швидке досягнення «найвищої точки» зростання
Міцна ніша на власному ринку	Легкість проникнення конкурента в цю нішу
Творча самореалізація підприємця	Вразливість перед силовим тиском різних владних структур

* Адаптовано за [7].

Найвагомішими можливостями малого підприємництва можна вважати перехід до вищого рівня бізнесу, загрози існуванню малого підприємництва – вразливість перед силовим тиском різних владних структур як наслідок відсутності діалогової платформи між малим бізнесом, владою та громадськістю [8].

Висновки. 1. Встановлено, що позиція держави щодо малого підприємництва у сучасних умовах розвитку є непослідовною.

2. Вважаємо, що децентралізаційні перетворення мають повільний характер розвитку, оскільки повністю віддзеркалюють соціально-економічний та політичний стан розвитку країни.

3. Парадигма функціонування малого підприємництва в Україні базована на концепції перетворення партнерської взаємодії малого та середнього бізнесу, влади та громадськості в головний критерій успіху підприємства, більш достовірний, ніж прибуток.

4. Законодавчі акти з регулювання підприємницької діяльності, що приймаються урядом, не виділяють статус підприємств малого бізнесу і не вста-

новлюють розмір пільг для них відповідно до видів діяльності.

5. Рекомендовано органам виконавчої влади та місцевого самоврядування України використовувати досвід зарубіжних держав:

– країн ЄС, зокрема, другої за величиною країни ЄС – Іспанії, де влада зробила акцент на розвиток наукоємних галузей, інноваційних технологій, розуміючи їх величезну значущість як для внутрішнього розвитку ринку, так і міжнародного економічного співробітництва. Найбільшу частину малих підприємств в Іспанії складає сільське господарство – до 80%, в Україні ж цей показник наближається до 2%;

– перевагами малого бізнесу в Німеччині є невисокий ступінь ризику, низька потреба у фінансуванні. Уряд країни надає пільги для отримання кредиту для підприємців малого і середнього бізнесу, зайнятих у сфері наукових розробок; підприємств, які розробляють проекти для збереження і поліпшення умов довкілля і таких, що піклуються про екологічну ситуацію в країні; малих підприємств,

які беруть участь в поліпшенні розвитку слаборозвинених з економічної точки зору районів країни;

– у Китаї також надається пільгова підтримка діяльності малого і середнього підприємництва через функціонування відповідних державних фондів, основна спрямованість яких полягає в забезпеченні гарантійними зобов'язаннями і заставами забезпеченням малих підприємств. Серед інших заходів стимулювання – спрощення процедури митного оформлення, зниження експлуатаційних зборів і полегшення експорту для малих і середніх приватних підприємств;

– у Сінгапурі, країні, яка займає п'яте місце за розвитком малого підприємництва у світі, більшість жителів так чи інакше залучені у підприємницьку діяльність. Так, близько 75% населення країни володіє акціями різних підприємств, а відтак, середній клас в Сінгапурі складає близько 80% від загального числа населення. В цілому, варто зазначити, що досвід цих країн може бути використано і у вітчизняній практиці.

Література

1. **Шлафман Н.Л.** Удосконалення інституційних механізмів узгодження інтересів малого підприємства, держави та суспільства / Н.Л. Шлафман // Економічний вісник Донбасу. – 2014. – № 1 (35). – С. 110-114. 2. **Падерін І.Д.** Механізм стратегічного управління ефективністю підприємств малого та середнього бізнесу регіону / І.Д. Падерін, Є.Е. Новак // Вісник економічної науки України. – 2016. – № 1 (30). – С. 106-109. 3. **Програма** соціально-економічного та культурного розвитку Дніпропетровської області на 2016 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://oblrada.dp.ua/official-records/social-program>. 4. **Державна служба статистики України** [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>. 5. **Волощук Н.Ю.** Мале підприємство як динамічний сектор розвитку регіону / Н.Ю. Волощук // Науковий вісник Херсонського державного університету. – 2014. – Вип. 9, ч. 4. – С. 151-155. 6. **Роберт Шер.** Сильный средний бизнес: Как справиться с семью основными препятствиями роста = Mighty Midsized Companies. How Leaders Overcome 7 Silent Growth Killers. – М.: Альпина Паблишер, 2016. – 248 с. 7. **Ускова Л.В.** Особливості механізму фінансування малих і середніх підприємств в сучасних умовах господарювання / Л.В. Ускова // Зб. наук. праць Черкаського державного технологічного університету. Серія: Економічні науки. – Черкаси: ЧДТУ, 2007. – Вип. 18. – Ч. III. – С. 229-232. 8. **Горященко Ю.Г.** Особливості управлінської діяльності органів регіонального управління в аспекті системності органів влади і громадськості / Ю.Г. Горященко // Зб. наук. праць Національного університету державної податкової

служби України: електронне наукове фахове видання. – 2010. – № 1. – С. 66–74. 9. **Клепанчук О.Ю.** Зарубіжний досвід державної підтримки розвитку малого підприємства та можливості його використання в Україні <http://nauka.kushnir.mk.ua/?p=75916>.

Падерін І. Д., Горященко Ю. Г. Парадигма функціонування малого підприємництва в умовах децентралізації регіонів

У статті здійснено аналіз децентралізаційних перетворень в країні та визначено його характер. Акцентовано увагу на концепції перетворення партнерської взаємодії малого та середнього бізнесу, влади та громадськості в головний критерій успіху підприємництва. Охарактеризовано позицію держави щодо малого підприємництва у сучасних умовах розвитку. Рекомендовано органам державної влади та місцевого самоврядування використовувати досвід деяких зарубіжних країн.

Ключові слова: мале підприємництво, розвиток, регіони, децентралізація, державна підтримка, бізнес.

Падерин И. Д., Горященко Ю. Г. Парадигма функционирования малого предпринимательства в условиях децентрализации регионов

В статье осуществлен анализ децентрализационных преобразований в стране и определен его характер. Акцентируется внимание на концепции преобразования партнерского взаимодействия малого и среднего бизнеса, власти и общественности в главный критерий успеха предпринимательства. Охарактеризована позиция государства в отношении малого предпринимательства в современных условиях развития. Рекомендовано органам государственной власти и местного самоуправления использовать опыт некоторых зарубежных стран.

Ключевые слова: малое предпринимательство, развитие, регионы, децентрализация, государственная поддержка, бизнес.

Paderin I., Goryashchenko Y. Paradigm of functioning of small business in conditions of decentralization of the regions

The article presents the analysis of decentralization reforms in the country and defined its character. The attention is focused on the concept of transformation of partnerships of small and medium business, government and the public in the main criterion of success of an enterprise. Characterized the position of the state in relation to small business in modern conditions of development. Recommended to public authorities and local governments to use the experience of some foreign countries.

Keywords: small business, development, regions, decentralization, government support, business.

Стаття надійшла до редакції 19.08.2016

Прийнято до друку 21.09.2016